

Akhlāq-i zīstī

i.e., Bioethics Journal

2023; 13(38): e20

The Bioethics and Health
Law InstituteMedical Ethics and Law
Research CenterInternational Association
of Islamic Bioethics

The Role of Environmental Ethics in Realizing the Social Responsibility of Ports Organization

Naji Raoufi Maram¹, Ghanbar Amirnejad^{2*}, Foad Makvandi¹, Vahid Chenari¹

1. Department of Public Administration, Shoushtar Branch, Islamic Azad University, Shoushtar, Iran.

2. Department of Public Administration, South Tehran Branch, Islamic Azad University Tehran, Iran.

ABSTRACT

Background and Aim: While the discussion regarding corporate social responsibility has become a hot topic in university forums; what has received less attention is the role of environmental ethics in the formation of social responsibility. Therefore, the current research is carried out to elucidate the role of environmental ethics in realizing the social responsibility of the company.

Methods: This research was conducted as a quantitative survey. The statistical population includes all employees of the administrative department of the Ports and Maritime Organization, from which a sample of 198 people was selected. Data collection was done using a questionnaire and data analysis was done with partial least squares method and Smart PLS 2 software.

Ethical Considerations: In all stages of the research, ethical considerations, including the authenticity of the text, the authenticity of the data, and the satisfaction of the participants, have been observed.

Results: The results obtained in this research show that both dimensions of environmental ethics, including the intrinsic value and the applied value of the environment, have a positive and significant effect on the three dimensions of corporate social responsibility.

Conclusion: This research is among the few researches that highlight the intrinsic value of the environment as a factor that creates organizations' social responsibility.

Keywords: Ethics; Environmental; The Environment; Social Responsibility

Corresponding Author: Ghanbar Amirnejad; **Email:** gh.amirnejad@iaushoshtar.ac.ir

Received: August 25, 2022; **Accepted:** November 09, 2022; **Published Online:** January 14, 2024

Please cite this article as:

Raoufi Maram N, Amirnejad GH, Makvandi F, Chenari V. The Role of Environmental Ethics in Realizing the Social Responsibility of Ports Organization. *Akhlāq-i zistī, i.e., Bioethics Journal*. 2023; 13(38): e20.

انجمن بین‌المللی اخلاق زیستی اسلامی مرکز تحقیقات اخلاق و حقوق پزشکی انستیتو اخلاق زیستی و حقوق سلامت

مجله اخلاق زیستی

دوره سیزدهم، شماره سی و هشتم، ۱۴۰۲

نقش اخلاق محیط زیستی در تحقق مسئولیت‌پذیری اجتماعی سازمان بنادر

ناجی رئوفی مرام^۱، قنبر امیرنژاد^{۲*}، فواد مکوندی^۱، وحید چناری^۱

۱. گروه مدیریت دولتی، واحد شوشتر، دانشگاه آزاد اسلامی، شوشتر، ایران.

۲. گروه مدیریت دولتی، واحد تهران جنوب، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

چکیده

زمینه و هدف: در حالی که بحث در رابطه با مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها به یک موضوع داغ در مجامع دانشگاهی تبدیل شده است؛ آنچه کمتر مورد توجه قرار گرفته است، نقش اخلاق محیط زیستی در شکل‌گیری مسئولیت‌پذیری اجتماعی است. از این رو پژوهش حاضر با هدف نقش اخلاق محیط زیستی در تحقق مسئولیت‌پذیری اجتماعی سازمان بنادر انجام می‌شود.

روش: این پژوهش به صورت پیمایشی کمی انجام شده است. جامعه آماری شامل کلیه کارکنان بخش اداری سازمان بنادر و دریانوردی می‌باشد که از این میان نمونه‌ای متشکل از ۱۹۸ نفر انتخاب شده است. گردآوری داده‌ها با استفاده از پرسشنامه و تحلیل داده‌ها با روش حداقل مربعات جزئی و نرم‌افزار Smart PLS 2 انجام شده است.

ملاحظات اخلاقی: در تمامی مراحل پژوهش، ملاحظات اخلاقی اعم از اصالت متن، اصالت داده‌ها و رضایت شرکت‌کنندگان رعایت شده است.

یافته‌ها: نتایج به دست آمده در این تحقیق نشان می‌دهد که هر دو بعد اخلاق محیط زیستی شامل ارزش ذاتی و ارزش کاربردی محیط زیست تأثیر مثبت و معناداری بر ابعاد سه‌گانه مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت دارند.

نتیجه‌گیری: در مجموع نتایج به دست آمده در این تحقیق حاکی از آن است که اخلاق محیط زیستی یکی از ارکان شکل‌گیری مسئولیت‌پذیری اجتماعی است، به طوری که تعهد سازمان‌ها به اخلاق محیط زیستی، بستر لازم برای مسئولیت‌پذیری اجتماعی آنان را فراهم می‌کند.

واژگان کلیدی: اخلاق؛ محیط زیستی؛ محیط زیست؛ مسئولیت‌پذیری اجتماعی

نویسنده مسئول: قنبر امیرنژاد؛ پست الکترونیک: gh.amirnejad@iaushoshtar.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۶/۰۳؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۸/۱۸؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۱۰/۲۴

خواهشمند است این مقاله به روش زیر مورد استناد قرار گیرد:

Raoufi Maram N, Amirnejad GH, Makvandi F, Chenari V. The Role of Environmental Ethics in Realizing the Social Responsibility of Ports Organization. Akhlaq-i zisti, i.e., Bioethics Journal. 2023; 13(38): e20.

مقدمه

با افزایش دغدغه‌های محیط زیستی جامعه، امروزه بحث مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها بیش از پیش مورد توجه مدیران شرکت‌ها، سیاست‌گذاران و کلیه ذی‌نفعان قرار گرفته است. مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت به اقدامات تجاری اشاره دارد که به نفع کل جامعه است. این اقدامات به سه دسته تقسیم می‌شوند که اغلب اصول سه‌گانه نامیده می‌شوند که شامل اقدامات اجتماعی، محیطی و اقتصادی هستند (۱). در ابتدا بسیاری از مشاغل مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها را جدی نمی‌گرفتند، با این وجود، با توجه به آموزش و افزایش آگاهی جامعه در زمینه مسائل اجتماعی مانند گرم‌شدن کره زمین و برخی اقدامات غیر اخلاقی صنایع، تمامی جوامع امروزی خواستار سیاست‌های شرکتی شده‌اند که به نفع همه جامعه باشد نه فقط صاحبان بنگاه‌های تجاری (۲).

در حالی که بحث در رابطه با مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها به یک موضوع داغ در مجامع آکادمیک تبدیل شده است؛ آنچه کمتر مورد توجه قرار گرفته است، نقش اخلاق محیط زیستی در شکل‌گیری مسئولیت‌پذیری اجتماعی است. این در حالی است که مباحثی چون توسعه پایدار و مسئولیت‌پذیری اجتماعی از لحاظ ماهیت، قرابت بسیار زیادی با مبحث اخلاقیات دارند (۳). اخلاق محیط زیستی رشته‌ای در فلسفه است که به بررسی رابطه اخلاقی انسان‌ها با محیط و همچنین ارزش و جایگاه اخلاقی محیط و محتوای غیر انسانی آن می‌پردازد (۴). در ادبیات اخلاق محیط زیستی، تمایز بین ارزش ابزاری و ارزش ذاتی (به معنای «ارزش غیر ابزاری») از اهمیت قابل توجهی برخوردار است. اولی، ارزش چیزها به عنوان وسیله‌ای برای پیشبرد اهداف دیگر است، در حالی که دومی، ارزش چیزها به خودی خود است، صرف نظر از اینکه به عنوان وسیله‌ای برای اهداف دیگر نیز مفید باشند (۵). شخصی که به دیگران آموزش می‌دهد، برای کسانی که می‌خواهند دانش را کسب کنند، ارزش ابزاری دارد. با این حال، علاوه بر چنین ارزشی، معمولاً گفته می‌شود که یک شخص، به عنوان یک شخص و مستقل از چشم‌اندازی که برای

خدمت به اهداف دیگران دارد، ارزش ذاتی دارد. از آنجا که ارزش ذاتاً آن چیزی است که به خودی خود خوب است، اعتقاد بر این است که داشتن ارزش ذاتی چیزی باعث ایجاد یک وظیفه اخلاقی مستقیم برای بشر می‌شود که از آن محافظت کنند یا حداقل از آسیب‌رساندن به آن خودداری کنند (۶).

چندین سال است که مقوله مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها توسط جوامع علمی و دانشگاهی مورد بررسی قرار گرفته است. بنابراین قابل درک است که با توجه به تأثیرات ناشی از فعالیت‌های آن‌ها در محیطی که فعالیت می‌کنند، همه شرکت‌ها نسبت به جامعه و محیط پیرامون خود تعهد دارند (۷). در این زمینه، بخش بندر یکی از مغل‌ترین صنایع محسوب می‌شود، بنابراین لازم است تعهد بیشتری نسبت به محیط زیست و جامعه پیرامونی خود بروز دهد. برخی از پیامدهای منفی بنادر، کاهش کیفیت آب و هوا و همچنین آلودگی هوا است، زیرا فعالیت‌های بندر باعث انتشار مقادیر بالایی از دی‌اکسید کربن می‌شود (۸).

مسئله اصلی پژوهش حاضر ریشه در این واقعیت دارد که در اغلب مطالعات انجام‌شده در زمینه مسئولیت‌پذیری اجتماعی - و حتی توسعه پایدار - بعد «ارزش ابزاری» محیط زیست کانون توجه بوده و «ارزش ذاتی» محیط زیست کمتر مورد توجه قرار گرفته است. شاهد این مدعا، حجم بزرگی از ادبیات است که به مسائلی چون فشار ذی‌نفعان، بهبود تصویر شرکت، افزایش عملکرد مالی، تصویر سبز برند و... را در رابطه با مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت برجسته کرده‌اند، یعنی مسائلی که به جنبه ابزاری و انسان‌محور محیط زیست پرداخته‌اند (۲، ۴). در مقابل، ارزش ذاتی محیط زیست به عنوان یک عامل پیشران مسئولیت‌پذیری اجتماعی به شدت مورد غفلت واقع شده است. با توجه به این خلأ پژوهشی در مطالعه حاضر هر دو بعد اخلاق محیط زیستی (ارزش ابزاری و ارزش ذاتی) در تحقق مسئولیت‌پذیری اجتماعی مورد بررسی قرار می‌گیرد. سهم دانش‌افزایی پژوهش حاضر نیز برجسته‌سازی ارزش ذاتی محیط زیست به عنوان یکی از ارکان اصلی اخلاق

محیط زیستی در ترغیب شرکت‌ها جهت پایبندی به مسئولیت پذیری اجتماعی است.

روش

این پژوهش از نظر هدف، کاربردی می‌باشد. از نظر ماهیت و روش پژوهش، یک پژوهش توصیفی - پیمایشی می‌باشد که از لحاظ زمانی به شکل تک مقطعی انجام می‌شود. با توجه به فرضیه‌های تحقیق، مدل مفهومی به شرح زیر تدوین شده است.

ارزش ذاتی تأثیر مثبت و معناداری بر مسئولیت محیط زیستی دارد.

ارزش ذاتی تأثیر مثبت و معناداری بر مسئولیت اجتماعی دارد.

ارزش ذاتی تأثیر مثبت و معناداری بر مسئولیت اقتصادی دارد.

ارزش ابزاری تأثیر مثبت و معناداری بر مسئولیت محیط زیستی دارد.

ارزش ابزاری تأثیر مثبت و معناداری بر مسئولیت اجتماعی دارد.

ارزش ابزاری تأثیر مثبت و معناداری بر مسئولیت اقتصادی دارد.

جامعه آماری شامل کلیه کارکنان بخش اداری سازمان بنادر و دریانوردی می‌باشد (N=404). برای محاسبه حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شده است.

تعداد ۱۹۸ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای از بین کلیه کارکنان انتخاب گردید. برای نمونه‌گیری در بخش کمی از روش نمونه‌گیری سهمیه‌ای استفاده شد. طبقات این پژوهش را سازمان‌های مربوط به بنادر ایران شکل می‌دهند. این بنادر شامل بندر شهید رجایی، بندر امام خمینی، بندر امیر آباد، بندر بوشهر، بندر نوشهر، بندر انزلی، بندر شهید بهشتی، بندر خرمشهر، بندر لنگه، شهید باهنر و آبادان و ستاد مرکزی، یعنی سازمان بنادر و دریانوردی می‌باشد.

برای گردآوری داده‌های پژوهش از پرسشنامه‌ای با طیف لیکرت پنج درجه استفاده شده است. این پرسشنامه شامل ۵ بعد و ۳۳ گویه می‌باشد که در جدول ۱ اشاره شده است. برای سنجش اخلاق محیط زیستی از مقایسه (۹) و برای سنجش هر یک از ابعاد مسئولیت‌پذیری اجتماعی از مقیاس توسعه یافته توسط Alvarado-Herrera و همکاران (۱۰) استفاده شده است.

$$n = \frac{\frac{z^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left[\frac{z^2 pq}{d^2} - 1 \right]} = \frac{\frac{1.96^2 \times 0.5 \times 0.5}{0.05^2}}{1 + \frac{1}{404} \left[\frac{1.96^2 \times 0.5 \times 0.5}{0.05^2} - 1 \right]} \approx 198$$

جدول ۱: مشخصات ابزار گردآوری داده‌ها

منبع	گویه‌ها	ابعاد
(۹)	۶	ارزش ذاتی (غیر ابزاری)
(۹)	۹	ارزش ابزاری
(۱۰)	۶	مسئولیت محیط زیستی
(۱۰)	۶	مسئولیت اجتماعی
(۱۰)	۶	مسئولیت اقتصادی

برای بررسی روایی پرسشنامه از روایی سازه (مدل بیرونی)، روایی همگرا (AVE) و روایی واگرا استفاده شد که نتایج آن در جداول ۲، ۳ و ۴ ارائه شده است. روایی سازه رابطه سؤالات هر سازه (متغیر پنهان) با سازه موردنظر را بررسی می‌کند. یعنی جهت بررسی مدل، نخست باید از صحت سؤالات مطمئن شد. روایی سازه ارتباط گویه‌ها یا همان سؤالات پرسشنامه را با سازه‌ها مورد بررسی قرار می‌دهد. در واقع تا ثابت نشود، پرسش‌های پرسشنامه، متغیرهای پنهان را به خوبی اندازه‌گیری کرده‌اند، نمی‌توان روابط را مورد آزمون قرار داد. برای آنکه نشان داده شود متغیرهای پنهان به درستی اندازه‌گیری شده‌اند از روایی سازه استفاده شده است. همچنین آلفای کرونباخ کلی پرسشنامه در یک مطالعه مقدماتی ۰/۹۱۲ به دست آمد. مقدار AVE برای تمامی متغیرهای باید بزرگ‌تر از ۰/۵ باشد. برای محاسبه پایایی نیز پایایی ترکیبی (CR) و ضریب آلفای کرونباخ هر یک از عوامل محاسبه شده است. میزان پایایی ترکیبی و آلفای کرونباخ تمامی ابعاد باید بزرگ‌تر از ۰/۷ باشد. نتایج حاصل از اعتبارسنجی پرسشنامه در بخش اعتبارسنجی مدل ارائه شده است. از روش حداقل مربعات جزئی جهت اعتبارسنجی مدل استفاده شده است.

محاسبات حداقل مربعات جزئی با نرم‌افزار Smart PLS 2 انجام گرفته است.

یافته‌ها

در این پژوهش تأثیر دو بعد اخلاق محیط زیستی، یعنی ارزش ذاتی محیط زیست و ارزش ابزاری محیط زیست بر سه بعد مسئولیت‌پذیری شامل مسئولیت‌پذیری محیط زیستی، مسئولیت‌پذیری اجتماعی و مسئولیت‌پذیری اقتصادی مورد بررسی قرار گرفت. برای گردآوری داده‌ها، پرسشنامه‌ای در اختیار اعضای نمونه قرار داده شد و پس از تکمیل، گردآوری شد. برای کمی‌سازی پاسخ‌ها از طیف لیکرت ۵ درجه استفاده شد، بدین‌ترتیب داده‌های خام لازم برای آزمون فرضیه‌های تحقیق فراهم شد.

نتایج نهایی روایی سازه نشان داد که بار عاملی تمامی متغیرها بالاتر از ۰/۳ بوده، لذا روایی سازه تأیید می‌شود (جدول ۲). علاوه بر این، در پژوهش حاضر از روایی همگرا، روایی واگرا، پایایی ترکیبی و آلفای کرونباخ برای سنجش روایی و پایایی ابزار استفاده شده است که نتایج آن در جداول ۳ و ۴ بیان شده است.

جدول ۲: خلاصه نتایج بررسی روایی سازه بر اساس مدل بیرونی پژوهش

سؤالات پرسشنامه	بار عاملی	اماره تی
Q01	۰/۸۸۸۱	۴۶/۵۸۲
Q02	۰/۹۳۷۲	۳۹/۳۷۰
Q03	۰/۸۳۴۶	۳۳/۸۰۳
Q04	۰/۸۲۲۶	۲۲/۰۴۴
Q05	۰/۸۴۵۳	۳۴/۳۲۸
Q06	۰/۸۰۱۶	۲۰/۵۶۹
Q07	۰/۷۴۱۸	۱۶/۵۷۰
Q08	۰/۷۹۴۵	۲۲/۹۹۳
Q09	۰/۸۶۹۶	۲۴/۰۰۵
Q10	۰/۸۵۳۰	۳۵/۳۸۱
Q11	۰/۸۶۵۵	۳۰/۲۸۶
Q12	۰/۸۸۷۳	۴۴/۸۵۶

سؤالات پرسشنامه	بار عاملی	اماره تی
Q13	۰/۸۹۳۵	۴۱/۸۰۱
Q14	۰/۸۳۱۳	۲۰/۰۷۱
Q15	۰/۸۸۷۷	۳۸/۷۹۳
Q16	۰/۸۲۰۰	۲۳/۰۲۳
Q17	۰/۷۷۴۴	۲۱/۸۰۶
Q18	۰/۷۹۴۳	۱۲/۳۳۱
Q19	۰/۸۳۲۶	۲۲/۱۷۴
Q20	۰/۷۳۰۶	۹/۸۵۷
Q21	۰/۷۸۸۶	۱۶/۷۳۳
Q22	۰/۸۲۳۱	۱۹/۵۴۰
Q23	۰/۳۳۶۶	۲/۰۰۵
Q24	۰/۸۶۳۰	۲۶/۴۷۱
Q25	۰/۷۹۳۴	۱۵/۵۷۷
Q26	۰/۸۶۱۲	۲۵/۵۷۹
Q27	۰/۸۷۴۰	۳۴/۱۷۲
Q28	۰/۸۵۱۰	۲۳/۲۰۴
Q29	۰/۵۱۴۴	۵/۰۷۷
Q30	۰/۸۴۷۲	۳۰/۳۰۴
Q31	۰/۵۵۸۹	۵/۱۰۴
Q32	۰/۵۲۰۶	۴/۶۹۸
Q33	۰/۸۴۰۸	۲۹/۲۴۹

جدول ۳: ماتریس سنجش روایی واگرا

سازه	ارزش ذاتی	ارزش ابزاری	مسئولیت محیط زیستی	مسئولیت اجتماعی	مسئولیت اقتصادی
ارزش ذاتی (غیر ابزاری)	۰/۸۵۵				
ارزش ابزاری	۰/۷۲۳	۰/۸۹۶			
مسئولیت محیط زیستی	۰/۷۴۲	۰/۶۱۹	۰/۸۵۱		
مسئولیت اجتماعی	۰/۸۰۷	۰/۶۷۵	۰/۷۲۰	۰/۸۴۳	
مسئولیت اقتصادی	۰/۷۱۶	۰/۷۰۱	۰/۷۸۳	۰/۶۸۸	۰/۸۹۳

منبع: یافته‌های پژوهش

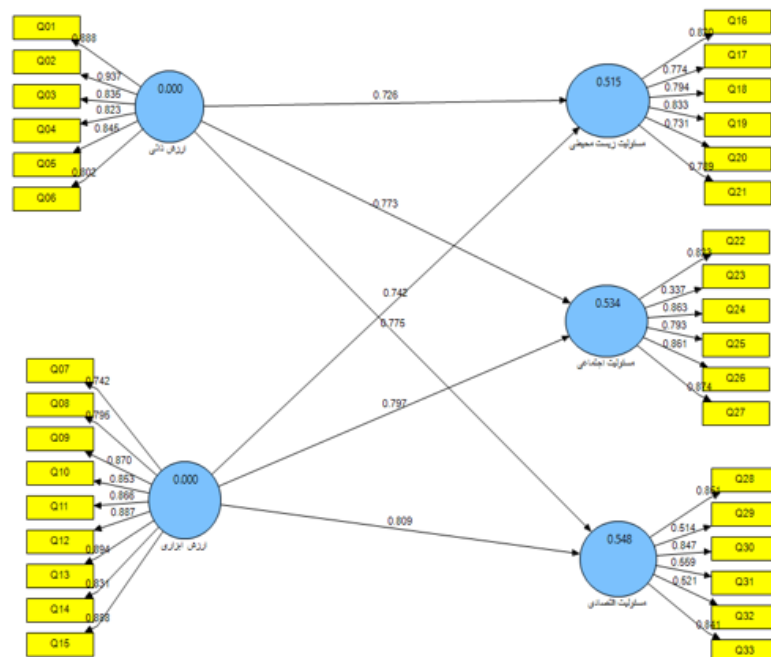
جدول ۴: روایی همگرایی سازه‌های پژوهش

سازه	AVE	پایایی ترکیبی	الفای کرونباخ
ارزش ذاتی (غیر ابزاری)	۰/۷۳۲	۰/۹۴۲	۰/۹۲۶
ارزش ابزاری	۰/۷۱۹	۰/۹۵۸	۰/۹۵۰
مسئولیت محیط زیستی	۰/۷۲۵	۰/۹۰۹	۰/۸۸۱
مسئولیت اجتماعی	۰/۷۱۱	۰/۸۹۸	۰/۸۵۸
مسئولیت اقتصادی	۰/۷۹۹	۰/۸۵۰	۰/۷۸۴

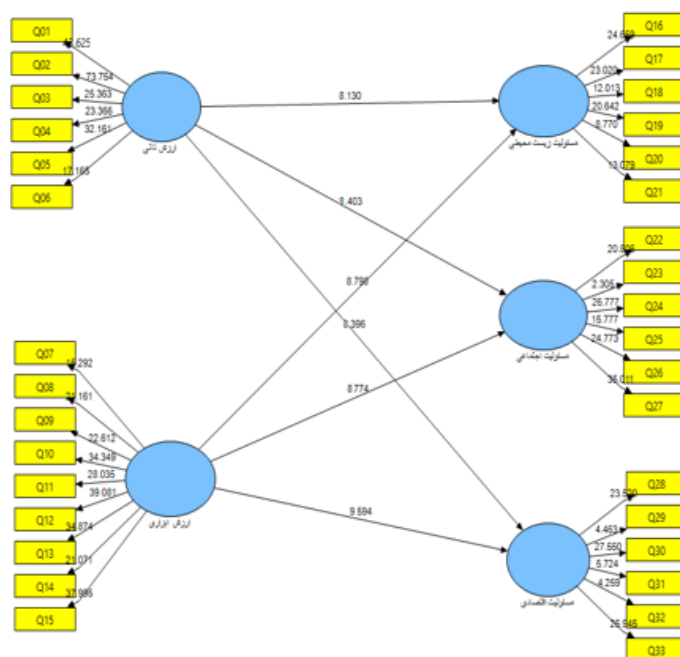
میانگین واریانس استخراج شده (AVE) بزرگ‌تر از ۰/۵ است، بنابراین روایی همگرا وجود دارد. برای سنجش پایایی سازه‌های پژوهش از دو معیار پایایی ترکیبی (CR) و آلفای کرونباخ استفاده می‌شود. مقادیر به دست آمده برای هر دو شاخص بالاتر از ۰/۷ بوده است که نشان می‌دهد پایایی ابزار مورد تأیید است (جدول ۴).

روایی واگرا معیار سنجش برازش مدل‌های اندازه‌گیری در روش PLS است. روایی واگرا به همبستگی پایین گویه‌های یک متغیر پنهان با سایر متغیرهای پنهان اشاره دارد. در روش PLS، این امر به وسیله یک ماتریس صورت می‌گیرد که خانه‌های این ماتریس حاوی مقادیر ضرایب همبستگی بین

سازه‌ها و قطر اصلی ماتریس جذر مقادیر AVE مربوط به هر سازه است. ماتریس روایی واگرا در جدول ۳ ارائه شده است. رابطه متغیرهای مورد بررسی در هر یک از فرضیه‌های پژوهش بر اساس یک ساختار علی با تکنیک حداقل مربعات جزئی PLS آزمون شده است. مدل کلی پژوهش در شکل ۲ نمایش داده شده است. در این مدل که خروجی نرم‌افزار Smart PLS 2 است، خلاصه نتایج مربوط به بار عاملی استاندارد متغیرها ارائه شده است. آماره t و مقدار بوت استرپینگ برای سنجش معناداری روابط نیز در شکل ۳ آمده است.

شکل ۲: نتایج تکنیک حداقل مربعات جزئی مدل مفهومی پژوهش

زیستی ۵۱۴/۰، مسئولیت اجتماعی ۵۳۳/۰ و مسئولیت اقتصادی ۵۴۸/۰ گزارش شده است که مقدار قابل قبولی است. مقادیر روایی متقاطع افزونگی و اشتراکی برای تمامی سازه‌های پژوهش مثبت به دست آمده است. همچنین مقادیر متغیرها عموماً در رنج بزرگ‌تر از ۵۰/۰ به دست آمده است. بنابراین قدرت پیش‌بینی سازه‌های پژوهش به صورت متوسط تا قوی برآورد می‌شود.

«میانگین شاخص R^2 » و «میانگین شاخص‌های اشتراکی» (Communalities) محاسبه می‌شود:

$$\text{GoF} = \sqrt{(\overline{R^2}) \times (\overline{\text{Communality}})}$$

در نهایت برازش مدل بیرونی مورد بررسی قرار گرفته است. بخش ساختاری مدل برخلاف مدل‌های اندازه‌گیری، به پرسش‌ها و متغیرهای آشکار مدل کاری ندارد و تنها به متغیرهای پنهان و روابط میان آن‌ها توجه می‌کند. در این پژوهش برازش مدل ساختاری با استفاده از شاخص ضریب تعیین (R^2)، شاخص (Q^2) و شاخص GOF استفاده شده است.

ضریب تعیین (R^2) معیاری است که بیانگر میزان تغییرات هر یک از متغیرهای وابسته مدل است که به وسیله متغیرهای مستقل تبیین می‌شود. گفتنی است که مقدار R^2 تنها برای متغیرهای درون‌زای مدل ارائه می‌شود و در مورد سازه‌های برون‌زا مقدار آن برابر صفر است. هرچه مقدار R^2 مربوط به سازه‌های درون‌زای مدل بیشتر باشد، نشان از برازش بهتر مدل است. سه مقدار $0/19$ ، $0/33$ و $0/67$ به عنوان مقدار ملاک برای مقادیر ضعیف، متوسط و قوی بودن برازش بخش ساختاری مدل به وسیله معیار ضریب تعیین تعریف شده است. بر اساس نتایج، ضریب تعیین سازه‌های درون‌زای مدل پژوهش مطلوب می‌باشد. مقدار ضریب تعیین مسئولیت محیط

میانگین مقادیر شاخص ضریب تعیین $(R^2) = 0.531$.

میانگین مقادیر شاخص افزونگی $(Communnality) = 0.600$.

$$GOF = \sqrt[3]{0.531 \times 0.600} = 0.564$$

شاخص GOF برابر ۰/۵۶۴ به دست آمده است، بنابراین مدل از برازش مطلوبی برخوردار است.

بحث

با توجه به افزایش دغدغه جامعه راجع به مسائل زیست محیطی و همچنین افزایش تعهد شرکت‌ها به مقوله مسئولیت‌پذیری اجتماعی، در این پژوهش سعی شده است که تأثیر اخلاق محیط زیستی بر مسئولیت‌پذیری شرکت‌ها مورد بررسی قرار گیرد. از طرف دیگر با توجه به نوع فعالیت بنادر که به شکل بالقوه خطرانی برای محیط زیست دارد (آلوده‌سازی زیستگاه‌های آبی و خاکی، آلوده‌سازی اتمسفر و...)، این مطالعه به شکل اختصاصی در بنادر انجام شده است. هدف اصلی این تحقیق ایجاد بینشی جدید در رابطه با اثرات بالقوه اخلاق محیط زیست بر اقدامات و فعالیت‌های بنادر است.

آزمون فرضیه اول حاکی از آن است که ادراک ارزش ذاتی تأثیر مثبت و معناداری بر مسئولیت‌پذیری محیط زیستی دارد. این یافته نشان می‌دهد هنگامی که کارکنان و مدیران یک سازمان برای محیط زیست ارزش ذاتی قائل شوند، صرف نظر از منافع محیط زیست برای انسان دارد، در این صورت تلاش بیشتری برای حفاظت از محیط زیست انجام خواهند داد. این یافته با گزاره‌های مطرح‌شده در رابطه با نظریه اخلاق محیط زیستی در اواخر دهه ۱۹۶۰ مطابقت دارد. در واقع این دیدگاه به محیط زیست بیانگر آن است که انسان صرفاً به دلیل ارزشی که برای محیط زیست قائل است، نسبت به حفاظت از آن اقدام می‌کند (۱۱). در مطالعه انجام‌شده توسط Sing و همکاران (۱۲) نیز این محققان ادراک ارزش ذاتی محیط زیست را پیشایندهای برای رفتارهای حامی محیط

زیست کارکنان معرفی کرده‌اند که با نتایج به دست‌آمده در تحقیق حاضر همخوانی دارد. با در کنار هم قراردادن نتیجه به دست‌آمده در تحقیق حاضر و نتایج گزارش‌شده (۱۲) مشخص می‌شود که ادراک ارزش ذاتی برای محیط زیست باعث خواهد شد که سازمان‌ها تلاش بیشتری برای حفاظت از محیط زیست انجام دهند.

آزمون فرضیه دوم نشان داد که ادراک ارزش ذاتی تأثیر مثبت و معناداری بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی دارد. این نتیجه حاکی از آن است که ادراک ارزش ذاتی محیط زیست در شکل‌گیری رفتارهای اجتماع‌گرایانه (Prosocial Behavior) تأثیر دارد. به عبارت دیگر درک اهمیت محیط زیست باعث شکل‌گیری احساسی مثبت نسبت به کل جامعه می‌شود. رفتارهای اجتماع‌گرایانه، رفتارهایی هستند که برای کمک به افراد دیگر در نظر گرفته شده‌اند. این اقدامات با توجه به حقوق، احساسات و رفاه افراد دیگر مشخص می‌شود. رفتارهایی که می‌توان آن‌ها را اجتماعی‌گرا توصیف کرد، شامل احساس همدلی و نگرانی برای دیگران است (۱۳). وجه مشترک اقدامات محیط زیستی و اجتماعی برآمده از ادراک ارزش ذاتی محیط زیست آن است که هر دو دسته این رفتارها، کاملاً داوطلبانه و بدون در نظر گرفتن منافع شخصی بروز می‌کنند (۱۴). همانگونه که Ramus و همکاران (۲۰۰۷ م.) در مطابقت با پژوهش حاضر، نشان دادند وجود این نگرش در افراد که محیط زیست اساساً پدیده‌ای ارزشمند است (صرف نظر از اینکه برای انسان‌ها چه فوایدی دارد) باعث خواهد شد که تمایلات رفتاری افراد نیز به سمت حفظ جامعه و محیط، سوق داده شود.

آزمون فرضیه سوم نشان داد که ادراک ارزش ذاتی تأثیر مثبت و معناداری بر مسئولیت‌پذیری اقتصادی دارد. مسئولیت‌پذیری اقتصادی اشاره به این نکته دارد که یک سازمان (و کارکنان آن) تلاش می‌کنند تا رفاه اقتصادی برای کلیه افراد جامعه فراهم آورند که نوعی رفتار ناشی از احساس همدلی نسبت جامعه است، هرچند اخلاق محیط زیستی در ظاهر ممکن است قرابتی با مقوله‌های اقتصادی نداشته باشد، اما نتیجه این فرضیه دلالت بر این دارد که افرادی که دیدگاه نوع‌دوستانه‌ای

دارند همان‌هایی هستند که برای محیط زیست ارزش ذاتی قائل می‌شوند و بدون در نظر گرفتن منافع محیط زیست، سعی بر حفظ و پاسداشت آن دارند. در این رابطه پیش از این بیان شده است که پایبندی به اخلاقیات مسأله‌ای چندوجهی است، بدین معنی که افراد معتقد به اخلاق، رفتارهای اخلاقی را در حوزه‌های مختلفی چون در برابر جامعه، محیط زیست، کلاس درس و... بروز می‌دهند (۱۵)، هرچند نه‌چندان مستقیم، اما نتیجه به دست‌آمده در این فرضیه نشان می‌دهد توجه به ارزش ذاتی (غیر کاربردی) محیط زیست ریشه در نوعی نگاه مثبت و همدلانه نسبت به کل جهان و پدیده‌های آن دارد.

آزمون فرضیه چهارم حاکی از آن است که ادراک ارزش کاربردی محیط زیست تأثیر مثبت و معناداری بر مسئولیت‌پذیری محیط زیستی دارد. این یافته در واقع تأییدی است بر اصول ذکرشده در رابطه با توسعه پایدار و مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت. در واقع این مفاهیم تأکید می‌کنند برای این که بتوانیم برای همیشه از مواهب محیط زیست استفاده کنیم باید رفتارهایی جهت حفاظت از آن انجام دهیم. دولت‌ها و سازمان‌هایی که خود را متعهد به حفاظت از محیط زیست می‌دانند، به این واقعیت آگاهی دارند که در صورت زوال محیط زیست، منابع طبیعی برای برآورده‌ساختن نیازهای آتی بشر وجود نخواهد داشت (۱۶). در مطالعات تجربی نیز اثبات شده است که توجه به ارزش کاربردی محیط زیست یکی از انگیزه‌های اصلی سازمان‌ها برای حرکت در راستای مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت است (۱۷-۱۸).

آزمون فرضیه پنجم نشان داد که ادراک ارزش کاربردی محیط زیست تأثیر مثبت و معناداری بر مسئولیت‌پذیری اجتماعی دارد. مسئولیت‌پذیری از بعد اجتماعی بیان می‌دارد که شرکت نه‌تنها منافع خود، بلکه منافع کل جامعه را باید در نظر بگیرد. از این منظر، هنگامی که مدیران شرکت به اهمیت محیط زیست و منابع طبیعی در برآورده‌ساختن نیازهای جامعه (نسل فعلی و نسل‌های آتی) واقف باشند، در این صورت تمایل آن‌ها بر حفظ محیط زیست و جلوگیری از زوال و آلودگی آن بیشتر خواهد شد. به عبارت دیگر سازمان با حفاظت از محیط زیست

نشان می‌دهد که به فکر منافع تمامی شهروندان است. نتایج به دست‌آمده در تحقیق (۱۹) نیز به این مسأله اشاره دارد که درک اهمیت منابع طبیعی در تأمین نیازهای نسل‌های آتی یک انگیزه کلیدی برای پایبندی سازمان‌ها به اخلاقیات محیط زیستی است.

آزمون فرضیه ششم نشان داد که ادراک ارزش کاربردی محیط زیست تأثیر مثبت و معناداری بر مسئولیت‌پذیری اقتصادی دارد. محیط زیست منبع اصلی مواد اولیه و انرژی برای تأمین تقاضای افراد جامعه است و رشد اقتصادی جامعه نیز اساساً مبتنی بر مواهب طبیعی است، لذا فهم ارزش کاربردی بسیار بالای محیط زیست باعث خواهد شد که مدیران سازمان‌ها برای تأمین منافع مالی و اقتصادی جامعه تلاش زیادی برای حفظ محیط زیست به خرج دهند. همان‌گونه که در یک مطالعه دیگر نیز ذکر شده است، دغدغه‌مندی سازمان‌ها به منافع اقتصادی کل جامعه یکی از پایه‌های شکل‌گیری اخلاق محیط زیستی در سازمان‌ها است (۲۰).

نتیجه‌گیری

در مجموع نتایج به دست‌آمده در این تحقیق حاکی از آن است که اخلاق محیط زیستی یکی از ارکان شکل‌گیری مسئولیت‌پذیری اجتماعی است. همانطور که در قسمت‌های بالا اشاره شد، تعهد شرکت‌ها به اخلاق محیط زیستی، بستر لازم برای مسئولیت‌پذیری اجتماعی آنان را فراهم می‌کند. از نکات مهم این پژوهش که کمتر در مطالعات قبلی به آن پرداخته شده، این است که اهمیت «ارزش ذاتی» محیط زیست در بروز رفتارهای مسئولیت‌پذیرانه اجتماعی را برجسته می‌کند؛ در حالی که در اغلب مطالعات پیشین بر اهمیت مادی «محیط زیست» به عنوان منبع تأمین تمامی نیازهای بشر تأکید شده است، اما نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که توجه به ارزش ذاتی و غیر کاربردی محیط زیست نیز می‌تواند زمینه‌ساز رفتارهای اجتماعی‌گرایانه و در مقیاس بزرگ‌تر، مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها باشد.

مشارکت نویسندگان

ناجی رئوفی مرام: گردآوری، جمع‌آوری، تجزیه و تحلیل اطلاعات، جمع‌بندی و نگارش متن اولیه مقاله.
قنبر امیرنژاد: تجزیه و تحلیل اطلاعات.
فواد مکوندی: گردآوری منابع.
وحید چناری: جمع‌آوری داده‌ها.
نویسندگان نسخه نهایی را مطالعه و تأیید نموده و مسئولیت پاسخگویی در قبال پژوهش را پذیرفته‌اند.

تضاد منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع احتمالی را در رابطه با تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله اعلام نکرده‌اند.

تقدیر و تشکر

نویسندگان مراتب سپاسگزاری خود را از کلیه همکاران سازمان بنادر و بنادر تابعه به واسطه مشارکت در تکمیل پرسشنامه و مصاحبه اعلام می‌دارند.

تأمین مالی

این تحقیق توسط سازمان بنادر و دریانوردی تأمین مالی شده است (شماره اعتبار: TI371).

ملاحظات اخلاقی

در پژوهش حاضر جنبه‌های اخلاقی مطالعه کتابخانه‌ای شامل اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است.

References

1. López-Morales JS, Huerta-Estévez A, Andrade-Estrada MG, Zarrabal-Gutiérrez CG. Corporate social responsibility in ports of Latin America. *Marine Economics and Management*. 2020; 3(1):13-26.
2. Zaman R, Jain T, Samara G, Jamali D. Corporate governance meets corporate social responsibility: Mapping the interface. *Business & Society*. 2022; 61(3): 690-752.
3. Norton B, Sanbeg D. Relational Values: A Unifying Idea in Environmental Ethics and Evaluation?. *Environmental Values*. 2021; 30(6): 695-714.
4. Singh SK, Chen J, Del Giudice M, El-Kassar AN. Environmental ethics, environmental performance and competitive advantage: Role of environmental training. *Technological Forecasting and Social Change*. 2019; 5(146): 203-211.
5. Besha AT, Liu Y, Bekele DN, Dong Z, Naidu R, Gebremariam GN. Sustainability and environmental ethics for the application of engineered nanoparticles. *Environmental Science & Policy*. 2020; 10(103): 85-98.
6. Gabler CB, Itani OS, Agnihotri R. Activating Corporate Environmental Ethics on the Frontline: A Natural Resource-Based View. *Journal of Business Ethics*. 2022; 20(186): 63-86.
7. Velte P. Meta-analyses on corporate social responsibility (CSR): A literature review. *Management Review Quarterly*. 2021; 18(72): 627-675.
8. Jansen M, van Tulder R, Afrianto R. Exploring the conditions for inclusive port development: the case of Indonesia. *Maritime Policy & Management*. 2018; 345(7): 924-943.
9. Lundmark C. The new ecological paradigm revisited: anchoring the NEP scale in environmental ethics. *Environmental Education Research*. 2007; 13(3): 329-347.
10. Alvarado-Herrera A, Bigne E, Aldas-Manzano J, Curras-Perez R. A scale for measuring consumer perceptions of corporate social responsibility following the sustainable development paradigm. *Journal of Business Ethics*. 2017; 140(2): 243-262.
11. Palmer C, McShane K, Sandler R. Environmental ethics. *Annual Review of Environment and Resources*. 2014; 39(10): 419-442.
12. Singh SK, Chen J, Del Giudice M, El-Kassar AN. Environmental ethics, environmental performance and competitive advantage: Role of environmental training. *Technological Forecasting and Social Change*. 2019; 146(6): 203-211.
13. Ramus CA, Killmer AB. Corporate greening through prosocial extrarole behaviours: A conceptual framework for employee motivation. *Business Strategy and the Environment*. 2007; 16(8): 554-570.
14. Nejati M, Shafaei A. Leading by example: The influence of ethical supervision on students' prosocial behavior. *Higher Education*. 2018; 75(1): 75-89.
15. Verma AK. Sustainable development and environmental ethics. *International Journal on Environmental Sciences*. 2019; 10(1): 1-5.
16. Lončar D, Paunković J, Jovanović V, Krstić V. Environmental and social responsibility of companies cross EU countries - Panel data analysis. *Science of the Total Environment*. 2019; 20(657): 287-296.
17. Shahzad F, Baig MH, Rehman IU, Saeed A, Asim GA. Does intellectual capital efficiency explain corporate social responsibility engagement-firm performance relationship? Evidence from environmental, social and governance performance of US listed firms. *Borsa Istanbul Review*. 2022; 22(2): 295-305.
18. Karwowski M, Raulinajtys-Grzybek M. The application of corporate social responsibility (CSR) actions for mitigation of environmental, social, corporate governance (ESG) and reputational risk in integrated reports. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*. 2021; 28(4): 1270-1284.
19. Han M, Lin H, Wang J, Wang Y, Jiang W. Turning corporate environmental ethics into firm performance: The role of green marketing programs. *Business Strategy and the Environment*. 2019; 28(6): 929-938.
20. Burns TJ, Boyd TW, Leslie CM. Regenerative development and environmental ethics: Healing the mismatch between culture and the environment in the third millennium. Edited By Burns TJ, Boyd TW, Leslie CM. Book *Regenerative Urban Development, Climate Change and the Common Good*. In *Regenerative Urban Development, Climate Change and the Common Good*. Milton Park: Routledge; 2019. p.115-135.